

Agnieszka Laddach

Instytut Historii i Archiwistyki Wydziału Nauk Historycznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika

PATROCINIA TRYNITARNE ORAZ DOTYCZĄCE
POSZCZEGÓLNYCH OSÓB BOSKICH WŚRÓD KOŚCIOŁÓW
PARAFIALNYCH W DIECEZJI PELPLIŃSKIEJ

Streszczenie: W artykule omówiono współcześnie obowiązujące wezwania kościołów parafialnych diecezji pelplińskiej. Uwaga została skoncentrowana na wezwaniach trynitarnych, tj. odnoszących się do Trójcy Świętej jako Wspólnoty Osób oraz do poszczególnych Osób Boskich. Dokonana analiza ilościowa pozwoliła na uzmysłowienie zakresu kultu Boga Ojca, Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego oraz funkcjonowania treści teologicznych w kulturze na terenie diecezji pelplińskiej. Krótko ukazano historyczny proces kształtowania się diecezji. Następnie zestawiono dane ilościowe dotyczące wezwań trynitarnych. Podjęto również wstępną analizę semantyczno-teologiczną wybranych wezwań.

Słowa kluczowe: Trójca Święta, Bóg Ojciec, Jezus Chrystus, Duch Święty, diecezja pelplińska.

Diecezja pelplińska została powołana do istnienia na mocy bulli *Totus Tuus Poloniae populus* ogłoszonej przez Jana Pawła II 25 marca 1992 r.¹ Terytorium obejmuje część ziem dawnej diecezji chełmińskiej istniejącej od 1243 r. Pod koniec 1992 r. w diecezji pelplińskiej znajdowały się 284 parafie². 25 marca 2004 r. jej teren zmniejszono o 18 parafii należących do dekanatów: koronowskiego, sępolińskiego i wierzchucińskiego. Zubożenie zakresu terytorium było efektem przyporządkowania wymienionych ziem do powstałej w 2004 r. diecezji bydgoskiej³. Na podstawie danych administracyjnych zauważyć jednak

Adres/Address: mgr Agnieszka Laddach, e-mail: Laddach@interia.pl

¹ Jan Paweł II, *Bulla „Totus Tuus Poloniae populus”*, 25 marca 1992 r., MDP 1992, nr 2, s. 3–15; T. Moskal, *Bulla „Totus Tuus Poloniae Populus” – geneza i konsekwencje*, w: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, red. J. Walkusz, Lublin 2013, s. 159–165.

² A. Nadolny, *Struktury terytorialne*, w: *Kościół pelpliński na swoje XV-lecie 1992–2007*, red. W. Klawikowski, Pelplin 2008, s. 27–38.

³ Jan Paweł II, *Bulla „Dilectorum Polonorum”*, „Wiadomości Diecezji Bydgoskiej” 2004, nr 1–4, s. 7–11; J.B. Szlaga, *Dekret w sprawie nowego podziału diecezji pelplińskiej na dekanaty*, MDP 2004, nr 3, s. 124–127.

można, że mimo zmian administracyjnych, sieć parafialna została wzbogacona o nowe jednostki. W wyniku tego już w styczniu 2007 r. diecezja pelplińska składała się z 285 parafii. Taki stan świadczyć mógł o dynamice życia diecezji oraz stanowić dowód troski biskupa diecezjalnego, Jana Bernarda Szłagi (1940–2012), o usprawnienie duszpasterstwa⁴. Od zmian administracyjnych w 2004 r. granice diecezji pelplińskiej kształtują się w następujący sposób: od północy graniczy ona z Morzem Bałtyckim; od zachodu – z diecezją koszalińsko-kołobrzeską; od południa – do 25 marca 2004 r. z archidiecezją gnieźnieńską, później zaś z nowopowstałą diecezją bydgoską; od południowego wschodu – z diecezją toruńską; od wschodu – z diecezją elbląską; od północnego wschodu – z archidiecezją gdańską⁵.

Opierając się na danych zawartych w *Roczniku diecezji pelplińskiej. Spisie parafii i duchowieństwa*, podającego stan z 29 grudnia 2014 r., należy zauważyć, że diecezja pelplińska zawiera 291 parafii (w tym: 276 prowadzonych przez księży diecezjalnych, 14 prowadzonych przez księży zakonnych oraz jedną parafię wojskową) i tyle samo kościołów parafialnych, przyporządkowanych do 30 dekanatów⁶.

Celem niniejszego opracowania jest omówienie współcześnie obowiązujących wezwań kościołów parafialnych wybranej diecezji pod względem ilościowym⁷. Szczególną uwagę koncentruje się na wezwaniach trynitarnych, tj. odnoszących się do Trójcy Świętej jako Wspólnoty oraz poszczególnych Osób Boskich. Dokonana analiza ilościowa ukaże zakres kultu Boga Ojca, Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego na terenie diecezji pelplińskiej w oparciu o patronia⁸.

Odnosząc się do stanu badań nad świętymi tytułami i patronatami, należy

⁴ A. Nadolny, *Struktury terytorialne, w: Kościół pelpliński...*, s. 32.

⁵ Więcej o historii diecezji pelplińskiej i jej poprzedniczce – diecezji chełmińskiej, zob. S. Grunt, *Budujemy kościół Boży: w pierwszej dekadzie diecezji pelplińskiej 1992–2002*, Pelplin 2002; W. Szulist, *Przeszłość obecnych obszarów diecezji pelplińskiej*, t. 1–5, Pelplin 2000–2010; *Księga Jubileuszowa 350 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie (1651–2001)*, red. A. Nadolny, Pelplin 2001; idem, *Granice diecezji chełmińskiej*, „Studia Pelplińskie” 1985, t. 1, s. 15–25 i in.

⁶ RDP 2015, s. 90. Dalsze informacje opierać się będą na wydaniu RDP 2014, ze stanem z dnia 11 lutego 2014 r. Nie ma w nim różnic w odniesieniu do danych na temat liczby i wezwań kościołów parafialnych, w stosunku do wydania z 2015 r. Zmiany dotyczą danych personalnych, które w niniejszej wypowiedzi nie podlegają analizie. Rozbieżności między wydaniem mogą dotyczyć podanej numeracji stron. Niemniej należy jeszcze raz podkreślić, że RDP 2014, z którego korzystano przy opracowaniu niniejszego tekstu, nie różni się w przedmiocie badań od RDP 2015.

⁷ O ogólnym znaczeniu nadawanych wezwań, zob. M. Nabożny, *Patrocinium parafii w Zagłobniu w kontekście wezwań kościołów parafialnych diecezji rzeszowskiej*, „Rocznik Kolbuszowski” t. 14, 2014, s. 225–227; G. Holly, *Wezwania świętyń chrześcijańskich na pograniczu polsko-ukraińsko-słowackim*, „Roczniki Bieszczadzkie” 2010, nr 1, s. 243–245.

⁸ Termin *patrocinium* oznacza nadanie kościołowi, kaplicy, ołtarzowi, miastu lub instytucji wybranego patrona; A. Witkowska, *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999, s. 49–58; por. A. Gieysztor, J. Szymański, *Patrocinia*, w: *Słownik starożytności słowiańskich*, red. G. Labuda, Z. Stieber, t. 4, Warszawa 1970, s. 44.

zgodzić się z następującą opinią Grażyny Holly: „Zainteresowanie patrociniami w historiografii polskiej i zagranicznej stale rośnie. Zauważono, że ich analiza pomaga w odtwarzaniu mentalności religijnej społeczności, szlaków pątniczych, kultu świętych, a także może być uzupełnieniem do badań nad życiem społecznym wybranych populacji (np. kontaktów i wpływów międzynarodowych). W ostatnim okresie pojawiły się prace dotyczące w większości pojedynczych patrocinów świętych lub ich charakterystyki w skali wybranych obszarów”⁹. Badaczka wymieniła dalej wybraną literaturę przedmiotu, w której wskazano na prowadzone badania naukowe nad wezwaniami w drugiej połowie XX w. i w dotychczasowych latach wieku XXI¹⁰.

Wezwania dotyczące Trójcy Świętej i Osób Boskich

Religia chrześcijańska jest monoteistyczna. Chrześcijańskie *Credo* wskazuje na istnienie w bliskiej komunii (miłości) trzech Osób Boskich: Boga Ojca, Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego¹¹. W związku z tym, patrocinium trynitarne

⁹ G. Holly, *Wezwania świętyń chrześcijańskich...*, s. 245.

¹⁰ G. Holly wymieniła prace: J.A. Dziewiątkowski, *Analiza onomastyczno-językowa wezwań kościołów i kaplic w archidiecezji gnieźnieńskiej*, Toruń 2002; G.G. Karolewicz, *Z badań nad wezwaniami kościołów*, „Roczniki Humanistyczne” 1974, t. 2; B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 4, Kraków 2006; St. Litak, *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne*, Lublin 1966; J. Rajman, *Kulty świętych w średniowiecznym Krakowie w świetle patrocinów*, w: *Kult świętych w Polsce średniowiecznej. Materiały z sympozjum naukowego 31 maja 2001*, red. E. Piwowarczyk, R.M. Zawadzki, Kraków 2003; D. Szymański, *Wezwania kościołów parafialnych w diecezji krakowskiej w końcu XVI w.*, „Roczniki Humanistyczne” 1993, t. 2. Do wskazanej literatury można dodać m.in.: B. Gienza, *Św. Jadwiga Śląska jako przemożna patronka*, Trzebnica 2016; J. Mieczkowski, M. Gilski, M. Cholewa, *Recepcja beatyfikacji i kanonizacji a tytuły parafii erygowanych w Archidiecezji Krakowskiej w latach 1978–2010*, „Polonia Sacra” 2011, t. 29, s. 151–163; idem, *Hierarchia prawd a patroni kościołów*, „Liturgia Sacra” 2011, t. 1, s. 273–283; T. Moskał, *Budynki sakralne w parafii Raclawice w latach 1918–1939*, „Studia Sandomierskie” 2008, nr 2–3, s. 117–134; S. Bober, *Kult św. Idziego w Polsce w świetle wezwań kościołów*, Opole 2004; J. Rajman *Średniowieczne patrocinia krakowskie*, Kraków 2002; *Dziedzictwo polskich świętych przełomu XIX i XX wieku. Modele świętości wyniesionych na ołtarze przez Jana Pawła II polskich świętych i błogosławionych*, red. J. Marecki, K. Panuś, Kraków 2005 oraz prace W. Rozyńkowskiego: *Św. Jakub Apostoł – patron kościołów w diecezji toruńskiej*, w: „Akt Europejski” *bl. Jana Pawła II a renesans Drogi św. Jakuba*, red. A. Jackowski, F. Mróz, Kraków 2012, idem, *Hagiotoponimia w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach. Zarys problematyki*, w: *Peregrinatio ad veritatem. Studia ofiarowane profesor Aleksandrze Witkowskiej OSU z okazji 40-lecia pracy naukowej*, red. U. Borkowska, Lublin 2004, s. 459–467; idem, *Omnes Sancti et Sanctae Dei, Studium nad kultem świętych w diecezjach pruskich państwa zakonu krzyżackiego*, Malbork 2006; idem, *Patrocinia kościołów parafialnych w diecezji chełmińskiej w średniowieczu*, „Zapiski Historyczne” 2000, nr 3–4, s. 45–70; idem, *Patrocinia miejskich kościołów parafialnych w średniowieczu na przykładzie państwa zakonu krzyżackiego w Prusach*, w: *Miasta i mieszczaństwo w Europie Środkowoschodniej do połowy XIX wieku*, red. D. Michaluk, K. Mikulski, Toruń 2003, s. 301–317.

¹¹ Zob. B. Miodek, *Obecność Trójcy Świętej w doświadczeniu mistycznym błogosławionej Elżbiety od Trójcy Świętej*, Poznań 2014; S. Hahn, *Na początku jest miłość. Odnaleźć swoją rodzinę w Kościele i w Trójcy Świętej*, Kraków 2012; G. Greshake, *Trójjedyny Bóg. Teologia trynitarza*, Wrocław 2009;

odnosi się w pierwszej kolejności do kościołów pod wezwaniem Trójcy Świętej. W diecezji pelplińskiej istnieje 13 takich parafialnych domów Bożych. Są to świątynie w Byszewie (w dekanacie koronowskim)¹², Goręczynie (w dekanacie kartuskim)¹³, Jeżewie (w dekanacie jezewskim)¹⁴, Kościelnej Jani (w dekanacie skórceckim)¹⁵, Kościerzynie (w dekanacie kościerskim)¹⁶, Lubiszewie (w dekanacie tzewskim)¹⁷, Niezychowicach (w dekanacie chojnickim)¹⁸, Polnicy (w dekanacie człuchowskim)¹⁹, Pruszczu k. Bydgoszczy (w dekanacie koronowskim)²⁰, Raciążu (w dekanacie rytelskim)²¹, Rychnowach (w dekanacie człuchowskim)²², Smołdzinie (w dekanacie głowczyckim)²³ oraz w Sulęczynie (w dekanacie stężyckim)²⁴.

Oprócz nich mamy także wezwania dotyczące wybranej Osoby Boskiej. W związku z tym wymienia się patrocinia teocentryczne²⁵ (koncentrują się one na pierwszej Osobie Boskiej, czyli Bogu Ojcu), chrystocentryczne²⁶ (wskazują na drugą Osobę Boską, czyli Jezusa Chrystusa) oraz pneumatocentryczne²⁷ (odnoszą się do trzeciej Osoby Boskiej, czyli Ducha Świętego). Na podstawie dokonanego przeglądu zauważa się istnienie dwóch wezwań dotyczących Boga Ojca. Są to tytuły świątyn: Miłosierdzia Bożego i Opatrzności Bożej. Pierwsze z nich nosi sześć kościołów parafialnych znajdujących się w: Gródku (w dekanacie jezewskim)²⁸, Grupie (jest to parafia wojskowa, znajduje się w dekanacie

Z. Jacyna-Onyszkiewicz, *Monotrynitarna tajemnica Boga*, Poznań 2008.

¹² Dla ułatwienia lokalizacji miejscowości w niniejszym artykule wskazuje się na dekanat, do którego dana parafia należy; RDP, s. 203.

¹³ Ibidem, s. 191.

¹⁴ Ibidem, s. 175.

¹⁵ Ibidem, s. 304.

¹⁶ Ibidem, s. 211.

¹⁷ Ibidem, s. 342.

¹⁸ Ibidem, s. 130.

¹⁹ Ibidem, s. 147.

²⁰ Ibidem, s. 206.

²¹ Ibidem, s. 279.

²² Ibidem, s. 148.

²³ Ibidem, s. 155.

²⁴ Ibidem, s. 327.

²⁵ Por. T. Węclawski, hasło: *teocentryzm*, w: *Leksykon teologii fundamentalnej*, red. M. Rusecki, Lublin–Kraków 2002, s. 1221–1223; J. Mokwa, hasło: *teocentryzm*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 19, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, kol. 615.

²⁶ Por. T. Dola, hasło: *chrystocentryzm*, w: *Leksykon...*, s. 192–198; R. Łukaszyk, *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułkowski, Lublin 1979, kol. 296; H. Vorgrimler, *Nowy leksykon teologiczny*, Warszawa 2005, s. 44; K. Rahner, H. Vorgrimler, *Mały słownik teologiczny*, Warszawa 1996, s. 60–61.

²⁷ Por. A. Czaja, S.J. Koza, hasło: *pneumatocentryzm*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 15, red. E. Gigilewicz, Lublin 2011, kol. 875; A. Czaja, hasło: *pneumatocentryzm*, w: *Leksykon teologii...*, s. 925–928.

²⁸ RDP, s. 175.

nowskim)²⁹, Lęborku (w dekanacie lęborskim)³⁰, Liniewie (w dekanacie skarzewskim)³¹, Sasinie (w dekanacie łebskim)³², a także w Starogardzie Gdańskim (w dekanacie starogardzkim)³³. Patrocinium Opatrzności Bożej dotyczy kościoła parafialnego w Tucholi Rudzkim Moście w dekanacie tucholskim³⁴.

Jeśli chodzi o wezwania chrystologiczne należy wyodrębnić te, które dotyczą: 1) bezpośrednio Osoby Syna Bożego – Jezusa Chrystusa; 2) wydarzeń z Jego życia; 3) Jego atrybutów³⁵. Wykaz kościołów posiadających patrocinium dotyczące drugiej Osoby Boskiej zamieszczono w poniższej tabeli.

Tabela 1

Wykaz kościołów parafialnych diecezji pelplińskiej z wezwaniami chrystologicznymi

Lp.	Patrocinium	Miejscowość	Dekanat	Strona w RDP
1.	Chrystusa Króla	Borowo (Chrystusa Króla Wszechświata*)	kartuski	190
		Chojnice	chojnicki	122
		Kęsowo–Jeleńcz	kamiński	183
		Kościierzyna (Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata)	kościerski	216
		Kołczygłowy	bytowski	114
		Starogard Gdański (Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata)	starogardzki	319
		Świecie	świecki	337
		Tczew (Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata)	tczewski	351
		Zapceń	borzyszkowski	99
2.	Chrystusa Miłosiernego	Chojnice	chojnicki	124
3.	Objawienia Pańskiego	Grabowo	skórzecki	303
4.	Przemienienia Pańskiego	Bysław	lubiewski	236
		Somonino	kartuski	201
		Wrzeście	główczycki	156

²⁹ Ibidem, s. 260.

³⁰ Ibidem, s. 230.

³¹ Ibidem, s. 193.

³² Ibidem, s. 248.

³³ Ibidem, s. 314.

³⁴ Ibidem, s. 359.

³⁵ Atrybut jest tutaj rozumiany jako właściwość jednej, konkretnej Osoby Boskiej, która się z Nią łączy i wyróżnia od innych Osób; por. J. Wzorek, hasło: *atrybut*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1973, kol. 1058.

5.	Zmartwychwstania Pańskiego	Kościerzyna	kościerski	214
6.	Najświętszego Serca Pana Jezusa	Borzytucho	bytowski	109
		Brodnica Górna	stężycki	323
		Kosobudy	bruski	104
		Kramarzyny	bytowski	114
		Legbąd	czerski	135
		Lębork	łęborski	231
		Linia	sierakowicki	284
		Piece	zblewski	365
		Starogard Gdański	starogardzki	316
		Szlachta	czerski	139
		Wda	skórzecki	309
		Wierzchucino	gniewiński	164
7.	Bożego Ciała	Tuchola	tucholski	356
8.	Ciała i Kwi Pańskiej	Smętowo Graniczne	nowski	265
9.	Podwyższenia Krzyża Świętego	Bzowo	nowski	259
		Cekcyn	tucholski	354
		Dąbrówka	starogardzki	311
		Dębica (Krzyża Świętego)	człuchowski	147
		Leśno	bruski	104
		Ogorzelinesy	kamiński	185
		Osie	jeżewski	179
		Tczew	tczewski	346

* Wezwania zapisane w nawiasach obok nazwy danej miejscowości różnią się nieznacznie od patrocinium wskazanego w drugiej kolumnie tabeli, ale wiążą się z tym samym dniem celebracji odpustów parafialnych, co kościoły z innych miejscowości o takim samym treściowo wezwaniu.

Osobne rozróżnienie dotyczy patrocinium Ducha Świętego. W diecezji pelplińskiej istnieje jeden kościół parafialny pod wezwaniem Ducha Świętego – w Borowym Młynie w dekanacie borzyszkowskim³⁶.

Na podstawie danych zawartych w tabeli, w diecezji pelplińskiej znajduje się 58 kościołów pod 13 różnymi wezwaniami odnoszącymi się do Trójcy Świętej lub jednej z Jej Osób. Trzydzieści kościołów poświęcono Trójcy Świętej jako Wspólnocie Osób. Siedem wezwań odnosi się do Boga Ojca: jedno patrocinium Opatrzności Bożej³⁷ i sześć Miłosierdzia Bożego³⁸. Jeden kościół (w Borowym Młynie) został poświęcony Duchowi Świętemu.

³⁶ RDP, s. 94.

³⁷ Opatrzność Boża została przyporządkowana do pierwszej Osoby Bożej za wskazaniem Katechizmu Kościoła Katolickiego; KKK, n. 302.

³⁸ Miłosierdzie Boże zostało przyporządkowane do pierwszej Osoby Bożej – według KKK, n. 210. Populary obraz *Jezu, ufam Tobie* nawiązujący do objawień św. s. Faustyny Kowalskiej może sugerować związek miłosierdzia z drugą Osobą Boską. Dlatego należy określić, że Jezus Chrystus jest najdoskonalszym przejawem miłosierdzia Bożego, posłanym przez Boga Ojca dla zbawienia człowieka; por. Łk 1,78; J 3,16; DiM, n. 7.

Najwięcej spośród wezwań odnoszących się do Osób Boskich ma charakter chrystocentryczny. Mamy 37 kościołów posiadających dziewięć różnych wezwań. Dwadzieścia dwa kościoły, których tytuły wskazują na atrybuty drugiej Osoby Boskiej (Najświętszego Serca Pana Jezusa, Podwyższenia Krzyża, Bożego Ciała, Ciała i Krwi Pańskiej³⁹), dziesięć kościołów z tytułami odnoszącymi się do Jezusa Chrystusa (Chrystusa Króla, Chrystusa Miłosiernego) oraz pięć kościołów pod wezwaniem nawiązującym do wydarzeń z życia Jezusa (Przemienienia Pańskiego, Objawienia Pańskiego, Zmartwychwstania Pańskiego).

Najwięcej kościołów posiada patrocinium Trójcy Świętej (13) i Najświętszego Serca Pana Jezusa (12). Najmniej kościołów zostało poświęconych Duchowi Świętemu (1). Inne pojedyncze wezwania odnoszą się do Bożego Ciała, Chrystusa Miłosiernego, Ciała i Krwi Pańskiej, Objawienia Pańskiego, Opatrzności Bożej, Zmartwychwstania Pańskiego. Warto również nadmienić, że w kontekście Osób Boskich pojawiły się dwa różnobraźne wezwania, które posiadają taką samą treść, potwierdzoną wspólną datą celebracji odpustu (niedziela po Uroczystości Bożego Ciała). Chodzi o kościół Bożego Ciała oraz Ciała i Krwi Pańskiej.

Znaczenie patrocinii trynitarnych

Po przedstawieniu danych ilościowych dotyczących świątyń parafialnych o tytule trynitarnym, teocentrycznym, chrystocentrycznym oraz pneumatocentrycznym, należy krótko wspomnieć także o pozostałych wezwaniach kościołów diecezji pelplińskiej. Spośród wszystkich 291 świątyń parafialnych wymienia się także patrocinia maryjne (76 kościołów z 17 różnymi wezwaniem), hagiograficzne (169 kościołów z 41 różnymi wezwaniem) oraz tzw. inne (10 kościołów z dwoma wezwaniem: angelologicznym i dotyczącym Świętej Rodziny). W 22 przypadkach występuje wezwanie podwójne. Jeśli chodzi o osoby, to odnotowano w diecezji pelplińskiej 45 kościołów, które w swoich tytułach mają określonych patronów, jednak najwięcej wezwań odnosi się do Maryi. Na podstawie zgromadzonych danych liczbowych można stwierdzić, że w omawianej tu diecezji jest 13 kościołów pod tym samym wezwaniem⁴⁰.

Tytuły trynitarne i dotyczące poszczególnych Osób Boskich ma 58 świątyń

³⁹ Dwa ostatnie wezwania dotyczą tej samej uroczystości odpustowej celebrowanej w pierwszą niedzielę po uroczystości Bożego Ciała. Nazwy *Boże Ciało* oraz *Ciało i Krew Pańska* mają znaczenie synonimiczne, chociaż mogą być interpretowane w różny sposób.

⁴⁰ A. Laddach, *Patrocinium św. Jakuba Większego w świetle wezwań kościołów parafialnych w diecezji pelplińskiej*, w: *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość*, t. 3, red. P. Roszak, W. Rozynekowski, Toruń 2016.

z 291 należących do diecezji. Oznacza to w zaokrągleniu 20% spośród wszystkich kościołów. Przekładając te dane na wartości procentowe, wezwania trynitarnie stanowią 17,8% wszystkich wezwań kościołów parafialnych diecezji pelplińskiej. Jak wyżej wymieniono, większe wartości liczbowe dotyczą wezwań hagiograficznych oraz maryjnych, zaś mniejsze – pozostałych.

Ponadto należy zauważyć, że umieszczenie wśród patrociniów trynitarnych wezwań dotyczących jednej z Osób Boskich jest poprawne teologicznie. Nauczanie Kościoła katolickiego i cała chrześcijańska wiara koncentruje się na Jezusie Chrystusie. Uczy o tym Katechizm Kościoła katolickiego, w którym czytamy: „Przekazywanie wiary chrześcijańskiej jest przede wszystkim głoszeniem Jezusa Chrystusa, by prowadzić do wiary w Niego. [...] W samym centrum katechezy znajduje się przede wszystkim Osoba: Jezus Chrystus z Nazaretu, Jednorodzony Syn Ojca [...], który cierpiał i umarł za nas i który teraz, ponieważ zmartwychwstał, żyje z nami na zawsze [...]. Katechizować [...] to odkrywać w Osobie Chrystusa cały odwieczny zamysł Boży, który w Nim się wypełnił. To dążyć do zrozumienia znaczenia czynów i słów Chrystusa oraz znaków dokonanych przez Niego. Celem katechezy jest doprowadzenie do komunii z Jezusem Chrystusem [...]. Bo tylko On sam może prowadzić do miłości Ojca w Duchu Świętym i uczestnictwa w życiu Trójcy Świętej”⁴¹.

Nadanie świątyni parafialnej danego patrocinium wskazuje na profil kultu Bożego. Przejawiać się on może w różnych formach: od celebrowania odpustów parafialnych, przez sztukę sakralną mającą wartość edukacyjną i wychowawczą, po modlitwy skierowane do danego patrona. Należy zaznaczyć, że wskazanie na dane ilościowe dotyczące wybranych patrociniów jest jedynie impulsem do prowadzenia socjologicznych badań jakościowych. Na ich podstawie można by w pewnym stopniu określić: na ile kult danej postaci jest aktywny, jakie przybiera formy, czy ulega zmianom na przestrzeni lat itp.⁴²

Wymienione wyżej kościoły i ich wezwania nie zostały scharakteryzowane pod względem miejsca, czasu ich powstania oraz kształtowania się poszczególnych tytułów. Są wstępem do dalszego etapu badań nad tym zagadnieniem, celem określenia, na ile możliwe jest wskazanie na bezpośredni lub pośredni związek między patrociniami trynitarnymi a świadomością religijną wiernych.

⁴¹ KKK, n. 425n; por. A. Świderkówna, *Bóg Trójjedyny w życiu człowieka*, Kraków 2003; J.M. Popławski, *Confessio Trinitatis jako podstawa życia duchowego w pismach polskich zmartwychwstańców*, Lublin 2003; J. Zdrzałek, *Trójca Święta źródłem życia zakonnego*, Kraków 2002; S. Grabska, *Człowiek wobec Trójcy Świętej*, Warszawa 1990.

⁴² Przykłady prac badających kult świętych w perspektywie historycznej w kontekście dziejów wybranej parafii, zob. *Parafia Miłosierdzia Bożego w Toruniu: historia – teraźniejszość – przyszłość*, red. W. Rozynkowski, Toruń 2015; [b.a.], *Parafia przy Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Toruniu*, Toruń 2015; M. Pietrzak, *Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Łękach Kościelnych*, Łódź 2013; B. Jonek, *Nasz Kościół – moja Rodzina: Łagiewniki Śląskie. Historia budowy i wydarzenia z życia parafii*, Katowice 2010.

Należy zwrócić uwagę na małą liczbę tytułów dotyczących Ducha Świętego. Placówka duszpasterska pod tym patronatem, w Borowym Młynie, została wyodrębniona z parafii Borzyszkowy w 1904 r. i erygowana w 1913 r. Kościół ten wzniesiono w latach 1914–1916⁴³. Dużo więcej wezwań odnosi się do Trójcy Świętej i Jezusa Chrystusa. Niewiele jest wezwań dotyczących Boga Ojca. Odnotowano dwa (Miłosierdzia Bożego i Opatrzności Bożej) i dotyczą one nie tyle bezpośrednio jego Osoby, co wybranych przymiotów, w tym najwspanialszego przymiotu Boga, jakim jest miłosierdzie⁴⁴.

Analizując treść wezwań chrystocentrycznych zauważa się przewagę trzech patrocinii: Najświętszego Serca Pana Jezusa (12 kościołów), Chrystusa Króla (9 kościołów, przy czym w niektórych przypadkach stosuje się pełniejszy tytuł: Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata), Krzyża Świętego (9 kościołów). W związku z tym należy wyprowadzić wniosek, że treść wezwań została w diecezji skoncentrowana na wydarzeniach zbawczych, tj. męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa. Wezwania mówią o Jezusie jako o miłosiernym Odkupicielu, Zwycięzcy śmierci i Szatana, Osobie posiadającej pełnię natury ludzkiej i Boskiej. Ukazują Go jako postać historyczną i ponadhistoryczną, tj. funkcjonującą w czasie historycznym i zbawczym, sakralnym. Koncentrują się zarówno na Jego Osobie, jak i atrybutach: krzyżu i sercu – symbolach wydarzeń pasyjnych oraz bezgranicznej miłości do człowieka. W kontekście myśli teologicznej, która popularyzowana jest w Kościele powszechnym należy zaznaczyć, że wyżej wymienione wezwania stanowią dopowiedzenie do celebrowanego Roku Miłosierdzia i nauki, którą przekazała św. s. Faustyna Kowalska w swoich zapiskach⁴⁵. Wezwania te nawiązują także do innych patrocinii, tj. Miłosierdzia Bożego, Chrystusa Miłosiernego. Pozostałe, pojedynczo pojawiające się tytuły chrystologiczne zwracają uwagę na wybrane wydarzenia z życia Jezusa Chrystusa. Funkcjonują tym samym w semantycznej i teologicznej łączności z wyżej wymienionymi. Mówi się tu o tytułach: Objawienia Pańskiego, Przemienienia Pańskiego, Zmartwychwstania Pańskiego, Bożego Ciała, Ciała i Krwi Pańskiej.

Podsumowanie

W niniejszym artykule przedstawiono ilościowe dane dotyczące kościołów parafialnych w diecezji pelplińskiej. Uwaga została skoncentrowana na wezwa-

⁴³ Zob. R. Benedykt, *Ich losy. Z życia kaszubskich Gochów 1939–1948*, Rumia–Borowy Młyn 2005.

⁴⁴ Franciszek, *Bulla ogłaszająca Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia "Misericordiae vultus"*, Rzym 2015, wyd. pol. Poznań 2015.

⁴⁵ F. Kowalska ZMBM, *Dzienniczek. Miłosierdzie Boże w duszy mojej*, Kraków 2011.

niach trynitarnych, tj. odnoszących się do Trójcy Świętej jako Wspólnoty Osób oraz do poszczególnych Osób Boskich. W pracy najpierw krótko przedstawiono historię kształtowania się diecezji pelplińskiej. Następnie zestawiono dane liczbowe. Kolejno określono liczbę patrociniów trynitarnych w odniesieniu do innych wezwań kościołów parafialnych diecezji.

Lista przedstawionych patrociniów pozwala nakreślić obraz przestrzeni i krajobrazu sakralnego diecezji pelplińskiej na początku pierwszej połowy drugiego dziesięciolecia XXI w. w kontekście sieci parafialnej. Jest to jednak tylko jeden wymiar z wielowątkowej rzeczywistości funkcjonowania *sacrum* w kulturze.

Praktyczne wnioski pochodzące z przeprowadzonej tu analizy danych źródłowych mogą wpłynąć na dobór patronatów dla świątyń budowanych w przyszłości. Perspektywa historyczna ukazuje, że na dobór patrona kościoła i wspólnoty parafialnej wpływa wiele czynników: administracyjne, eklezjalne, duszpasterskie oraz miejscowa tradycja i kultura.

Bibliografia

- [b.a.], *Parafia przy Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Toruniu*, Toruń 2015.
- Benedykt R., *Ich losy. Z życia kaszubskich Gochów 1939–1948*, Rumia–Borowy Młyn 2005.
- Encyklopedia Katolicka*, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszczyk, Z. Sułowski, Lublin 1973–2013.
- Franciszek, Bulla ogłaszająca Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia *Misericordiae vultus*, Rzym 2015, wyd. pol. Poznań 2015.
- Giemza B., *Św. Jadwiga Śląska jako przemożna patronka*, Trzebnica 2016.
- Gieysztor A., Szymański J., *Patrocinia*, w: *Słownik starożytności słowiańskich*, red. G. Labuda, Z. Stieber, t. 4, Warszawa 1970.
- Grabska S., *Człowiek wobec Trójcy Świętej*, Warszawa 1990.
- Greshake G., *Trójjedyny Bóg. Teologia trynitarza*, Wrocław 2009.
- Grunt S., *Budujemy kościół Boży: w pierwszej dekadzie diecezji pelplińskiej 1992–2002*, Pelplin 2002.
- Holly G., *Wezwania świątyń chrześcijańskich na pograniczu polsko-ukraińsko-słowackim*, „Roczniki Bieszczadzkie” 2010, nr 1.
- Jacyna-Onyszkievicz Z., *Monotrynitarna tajemnica Boga*, Poznań 2008.
- Jan Paweł II, *Bulla “Dilectorum Polonorum”*, „Wiadomości Diecezji Bydgoskiej” 2004, nr 1–4.
- Jan Paweł II, *Bulla “Totus Tuus Poloniae populus”*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej” 1992, nr 2.
- Jan Paweł II, *Encyklika „Dives in Misericordia”*, 1980, wyd. pol. Warszawa 2007.
- Karolewicz G.G., *Z badań nad wezwaniem kościołów*, „Roczniki Humanistyczne” 1974, t. 2.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Watykan 1992, wyd. pol. ²Poznań 2002.
- Kowalska F., ZMBM, *Dzienniczek. Miłosierdzie Boże w duszy mojej*, Kraków 2011.
- Księga Jubileuszowa 350 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie (1651–2001)*, red. A. Nadolny, Pelplin 2001.
- Kumor B., *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 4, Kraków 2006.
- Laddach A., *Patrocinium św. Jakuba Większego w świetle wezwań kościołów parafialnych w diecezji pelplińskiej*, w: *Camino Polaco. Teologia-Sztuka-Historia-Teraźniejszość*, t. 3, red. P. Roszak, W. Rozykowski, Toruń 2016.

- Leksykon teologii fundamentalnej*, red. M. Rusecki, Lublin–Kraków 2002.
- Mieczkowski J., Gilski M., Cholewa M., *Hierarchia praw d patroni kościołów*, „Liturgia Sacra” 2011, nr 1.
- Mieczkowski J., Gilski M., Cholewa M., *Recepcja beatyfikacji i kanonizacji a tytuły parafii erygowanych w Archidiecezji Krakowskiej w latach 1978–2010*, „Polonia Sacra” 2011, nr 29.
- Miodek B., *Obecność Trójcy Świętej w doświadczeniu mistycznym błogosławionej Elżbiety od Trójcy Świętej*, Poznań 2014.
- Moskal T., *Budynki sakralne w parafii Raclawice w latach 1918–1939*, „Studia Sandomierskie” 2008, t. 2–3.
- Moskal T., *Bulla „Totus Tuus Poloniae Populus” – geneza i konsekwencje*, w: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, red. J. Walkusz, Lublin 2013.
- Nabożny M., *Patrocinium parafii w Zagłobniu w kontekście wezwań kościołów parafialnych diecezji rzeszowskiej*, „Rocznik Kolbuszowski” 2014, t. 14.
- Nadolny A., *Granice diecezji chełmińskiej*, „Studia Pelplińskie” 1985, t. 1.
- Nadolny A., *Struktury terytorialne*, w: *Kościół pelpliński na swoje XV-lecie 1992–2007*, red. W. Klawikowski, Pelplin 2008.
- Parafia Miłosierdzia Bożego w Toruniu: historia – teraźniejszość – przyszłość*, red. W. Rozynkowski, Toruń 2015.
- Pietrzak M., *Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Łękach Kościelnych*, Łódź 2013. Jonek B., *Nasz Kościół – moja Rodzina: Łagiewniki Śląskie. Historia budowy i wydarzenia z życia parafii*, Katowice 2010.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Biblia Tysiąclecia*, wyd. pol. Poznań 2013.
- Rajman J., *Średniowieczne patrocinia krakowskie*, Kraków 2002.
- Rocznik diecezji pelplińskiej. Spis parafii i duchowieństwa*, Pelplin 2015.
- Rozynkowski W., *Hagiotoponimia w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach. Zarys problematyki*, w: *Peregrinatio ad veritatem. Studia ofiarowane profesor Aleksandrze Witkowskiej OSU z okazji 40-lecia pracy naukowej*, red. U. Borkowska, Lublin 2004.
- Rozynkowski W., *Omnes Sancti et Sanctae Dei, Studium nad kultem świętych w diecezjach pruskich państwa zakonu krzyżackiego*, Malbork 2006.
- Rozynkowski W., *Patrocinia kościołów parafialnych w diecezji chełmińskiej w średniowieczu*, „Zapiski Historyczne” 2000, nr 3–4.
- Rozynkowski W., *Patrocinia miejskich kościołów parafialnych w średniowieczu na przykładzie państwa zakonu krzyżackiego w Prusach*, w: *Miasta i mieszczaństwo w Europie Środkowowschodniej do połowy XIX wieku*, red. D. Michaluk, K. Mikulski, Toruń 2003.
- Rozynkowski W., *Św. Jakub Apostoł – patron kościołów w diecezji toruńskiej*, w: „Akt Europejski” *bl. Jana Pawła II a renesans Drogi św. Jakuba*, red. A. Jackowski, F. Mróz, Kraków 2012.
- Szłaga J.B., *Dekret w sprawie nowego podziału diecezji pelplińskiej na dekanaty*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej” 2004, nr 3.
- Szymański D., *Wezwania kościołów parafialnych w diecezji krakowskiej w końcu XVI w.*, „Roczniki Humanistyczne” 1993, t. 2.
- Świderkówna A., *Bóg Trójjedyny w życiu człowieka*, Kraków 2003.
- Witkowska A., *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999.

The Trinitological Names of Parish Churches in the Diocese of Pelplin

Summary: An aim of the article is to discuss existing calls parish churches of the diocese of Pelplin in terms of quantity. Attention has been focused on the trinitarian names, that is relating to the Trinity as a communion of the Holy Persons and individual Holy Persons of God. Made quantitative analysis will allow for the realization scope of the cult of God the Father, Jesus Christ and the Holy Spirit, and built their image in culture for example the church's name. The article was first briefly presented the history of the formation of the Diocese of Pelplin. This was followed by compilation of quantitative data about the calls concerning the Holy Trinity and Its Persons. Sequentially specified amount trinitarian names for other calls parish churches of the diocese. In the last section we analyze the semantic and theological names. The whole article is crowned with a short summary.

Key words: the Trinity, God the Father, Jesus Christ, the Holy Spirit, the Diocese of Pelplin.